

Nya affärshus och egna hem åren 1910-20

Utbyggnaden av det nya stationssamhällets centrum gick till en början ganska sakta, och tog egentligen fart först under 1950-talet. Det var då som industriutvecklingen accelererade i Alfta och nybebyggelse i större omfattning uppfördes i de centrala delarna. Mellan åren 1900-1950 byggdes enstaka byggnader efterhand, främst kombinerade affärs- och bostadshus.

Helsinglands enskilda bank byggde sitt kontor vid Långgatan 1907. Arkitekt var Fredrik Falkenberg, som även ritade liknande bankkontor i Arbrå och Sveg. De jugendinfluerade fasaderna putsades. Detta bör vara den första byggnaden i Alfta, förutom kyrkan, med putsade fasader.

Österut förlängdes "affärsgatan" då handlare Norell byggde två affärs- och bostadshus strax efter sekelskiftet. Här inrymdes bland annat "Blå salongen" med scen och läktare för offentliga sammanhang. Båda byggnaderna hade genom sin storlek släktskap med centralpalatset och apoteket även om detaljutformningen inte var lika markant. Byggnaderna ödelades vid en våldsam brand nyårsnatten 1925. Öster om centralpalatset byggdes senare ett kontors- och bostadshus i klassicistisk stil med locklistpanel och valmat tak. Byggnaden Alfta Kyrkby 21:54, allmänt kallad "posthuset" då posten under många år haft sina lokaler där, står fortfarande kvar.

Posthuset har som synes även varit banklokal, i bakgrunden församlingshemmet. 1919 installerades centralvärme i byggnaden, troligen var detta det första huset i Alfta med denna nyhet. Foto från 1926.

Entrefasaden mot söder
på Handelsbankens hus,
tidigare Helsinglands
enskilda bank. Foto från
1926.

Handlare Norells
byggnader, t.v. Blå
salongen.

Bron över Voxnan vid Västanå 1926. Denna bro hade ett annat läge väster om gården Knagga än den nuvarande bron som byggdes 1936. Till vänster syns gården Lärka.

Vy över gårdar i Västanå samlade kring vägen mot Edsbyn. Foto från 1926.

Utbyggnaden var dock snabbare i utkanterna av byn, där många egna hem byggdes under 1900-talets första årtionden. Återigen var det främst Born och Västanå som drog till sig nybebyggelse. På Born trängdes bebyggelsen ihop på små tomter till synes utan någon egentlig planering av områdets utbyggnad. I Västanå och andra områden var tomterna större, och här var omfattningen av egnahemsbebyggelsen även mindre. Egnahemsbyggandet underlättades och uppmuntrades från 1919 då kommunen tillsatte en särskild kommitté för förmedling av egnahemslån.

Nya industrietableringar

Före järnvägens framdragande lokaliserades de flesta industrierna till vattendragen i socknen. 1889 fanns det sex större tullmjölkvarnar i Alfta, varav en i Born och en i Kyrkbyn. Sågverk fanns i Grängsbo och Långhed (Silfors) och i Tranberg fanns en vadmalstamp. 1884 började även AB Lindblom o Co sin tillverkning och kan räknas som Alftas äldsta företag med verksamhet än idag. Man började i en liten verkstad på Born att tillverka snickerier för körredskap, men upptog snart även tillverkning av fönster, dörrar och trappor. 1935 startades även tillverkning av ramlist som är dagens stora produkt för företaget. Den första fabrikslokalen kvarstår än idag och är inlemmad i ett modernt fabrikskomplex.

Borns tegelbruk anlades 1898 - 99, återigen var det Jonas Holm som ritade och byggde. Anläggningen är numera nedlagd. I drift på Born är dock fortfarande Hedlunds Mekaniska verkstad, som startades i slutet av 1800-talet i form av en bysmedja. Företaget byggde även ett eget kraftverk som var i drift till 1945 då kraftverket i Malvik kördes igång. Bonden Jon Jonsson från Önneberg byggde en kraftstation vid Voxnan ett hundratal meter norr om Strömbron, och erbjöd elektrisk ström för en större allmänhet. Byggmästare Jonas Holm stod för själva byggandet och byggnaden kvarstår ännu.

Alfta Elektriska AB drev detta mellan åren 1910-1945 samt även en kvarn. Byggnaderna (Alfta Kyrkbyn 30:57) kvarstår alltjämt.

Vattenverk vid Alftaströmmen.

År 1918 bildades även ett bolag för utbyggnad av Alftaforsarna till ett större kraftverk. Arbetena startade året efter men fick snart avbrytas på grund av ekonomiska svårigheter under den stora låg- konjunkturen 1920 - 21. Bolagets tillgångar överfördes dock till det bolag som åren 1942 - 45 byggde kraftstationen i Malvik om 19 000 kW.

1918 startade även dagens största industri i Alfta - ÖSA - sin tillverkning. I ett nedlagt slakteri i Bränderna startade Jonas Östberg en smedja för reparation och tillverkning av verktyg samt hovslageri. 1940 tillverkar man även hästvagnar och när man tio år senare satsar på skogsbruksmaskiner, hade man en arbetsstyrka på sex man att jämföra med dagens ca 600 anställda.

Sociala problem under 1920-30-talen

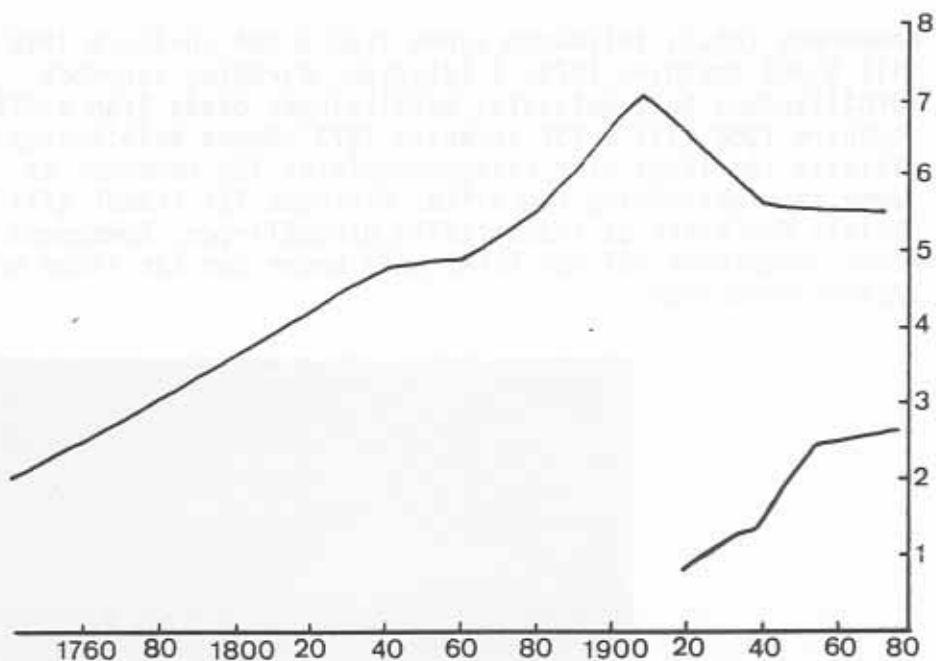
Fram till år 1929 då man räknade 7 053 boende i socknen hade befolkningen stadigt ökat. År 1875 hade socknen ca 4 500 invånare, år 1900 hade befolkningen ökat till drygt 5 500, 1913 var siffran ca 6 000 invånare. Tydligare än tidigare märktes nu böndernas tillbakagång. Det sena 1800-talets uppsving inom sågverksindustrin medförde en allmän höjning av dagsverkspriserna. Allt fler ungdomar, pigor och drängar, drogs därför till industrin när bönderna inte kunde hänga med i löneökningarna.

I befolkningsökningens spår under 1920-talet följde även vissa sociala problem, arbetslöshet och trångboddhet. 1921 tillsattes en särskild arbetslöshetskommitté som bland annat arbetade fram landstingsbidrag för vägarbeten. En kommitté för förmedling av egnahems lån bildades 1919. Dessa lån gav arbetare möjlighet att skaffa ett mindre jordbruk med behövliga byggnader. Statslån utgick med 6 000 kronor till varje småbruk, och mellan åren 1933 - 1938 förmedlades 52 lån av kommittén. Från 1935 fanns även en ny möjlighet för barnrika familjer att få statliga lån med förnämlig ränta och amortering till nybyggnad eller ombyggnad av sina gårdar.

Frågan om en vattenledning i Kyrkbyns centrala delar visade sig vara svårlost. 1919 omtalades i provinsialläkarens rapport, att älvvatten dracks fortfarande, dock hade vattenledning lagts på ett par ställen. På enskilt initiativ bildades 1933 en vattenledningsförening för att lösa problemet. Den fortsatta utbyggnaden skulle nu kommunen svara för, men planerna gick om intet.

Vattenledningsfrågan löstes inte slutgiltigt förrän 1945 i samband med kraftstationsbygget i Malvik. Då älvfåran blev torrlagd dömdes kraftbolaget att vidtaga åtgärder för de uppkomna olägenheterna, bland annat skulle avloppsledningar nedläggas. Kraftbolaget grävde avlopp men utan att samtidigt lägga ned vattenledningar. Kommunen agerade inte och återigen fick ett privat bolag gå in. Alfta Vattenlednings AB bildades som genom påtryckningar till slut lyckades få kommunen att förhandla med kraftbolaget och Alfta stationssamhälle fick så till slut en vattenledning.

Befolkningsutvecklingen i Alfta socken och tätort (undre kurvan) i tusental invånare mellan åren 1760-1980.

Tvätt vid Åsabäcken omkring år 1900. I bakgrunden syns fr. v. gårdarna Bölsbacken, Lunda samt ekonomibyggnader vid Ol-Mårs. Foto av Agnes Andersson, Alfta.

Inflyttning till tätorten

Kommunens totala folkmängd sjönk från 6 584 invånare 1940 till 5 365 invånare 1973. I tätorten, Kyrkbyn, var dock förhållandena helt motsatta, befolkningen ökade från 1 324 invånare 1960 till 2 437 invånare 1973. Denna befolkningstillväxt låg långt över riksgenomsnittet för kommuner av samma storleksordning som Alfta. Ökningen får främst tillskrivas den kraftiga industriella utvecklingen, kommunens stora industrier ÖSA och NEFAB hade under den här tiden en kraftig expansion.

För att möta denna inflyttning till tätorten krävdes nya bostäder, och i en omfattning som var långt större än tidigare. Under 1940-talets slut blir även kommunen mer aktiv i bostadsbyggandet, främst genom markförvärv och utarbetandet av en generalplan för kommunen och senare byggnadsplaner.

Flygfoto över de centrala delarna av tätorten 1936.

